

BEZOEKNOTITIE

Gemeente Groningen

Adres: Oosterstraat 6
Betreft: Winkelpand
Status: beeldbepalend pand/ **BBP**
Periode: maart 2000
Reden: voorbereiding onderhoudswerkzaamheden
Onderzocht door: Jan van der Hoeve, Ewa Soroka

Oosterstraat 6 is een rechthoekig, ondiep, drielaags, onderkelderd huis met een zadeldak (haaks op de straat) met schildeinde aan de straatzijde. Van de buurpanden is het aan beide kanten gescheiden door ozendruppen.

Naar aanleiding van een verzoek van de eigenaar, voorafgaande aan geplande onderhoudswerkzaamheden en een herindeling van de zolder, heeft een bouwhistorische verkenning plaatsgevonden in het huis en op het achterterrein.

Bouwgeschiedenis:

De Oosterstraat was vanaf de vroege Middeleeuwen een van de belangrijkste straten in de stad die net zoals de parallel lopende Herestraat, een functie had als doorgangsroute vanuit het zuiden richting Grote Markt en verder naar het noorden. Langs de straat verrezen vroeg – in elk geval vanaf begin 13^e eeuw - voorname stenen huizen en waarschijnlijk al in de 14-15^e eeuw was de straat volgebouwd. Vele panden hier hebben een oude kern.

Dat is ook het geval bij Oosterstraat 6, de aanwijzingen daarvoor zijn: het metselwerk in de noordelijke zijgevel waar de gemeten vijflagenmaat 45,5 cm bereikt, en de steile sporenkap met enkelvoudige spanten. Op grond daarvan is een datering in de vroege 15e eeuw mogelijk.

Op de kaart van Haubois uit 1632 is het huis afgebeeld als een tweelaags pand met een zadeldak en een eenvoudig topgevel. Op de begane grond was een deur geflankeerd door twee ramen geplaatst; op de verdieping waren waarschijnlijk drie ramen. In de top bevond zich nog één raam. Achter het huis was het terrein niet bebouwd – er lag daar een rechthoekig binnenterrein ingericht als tuin, omsloten door een aantal voor- en achterhuizen aan de Oosterstraat en de Poelestraat.

Op de kadastrale kaart uit 1828 neemt het pand Oosterstraat 6 een ondiep perceel in beslag, het terrein erachter raakte verdeeld en een achterhuis van het pand Oosterstraat 8 besloeg relatief veel ruimte daarvan.

Rond 1850 kreeg het pand een nieuwe voor- en achtergevel, die aan de oude zijgevels werden 'geplakt'; waarschijnlijk werden toen de indeling en de interieurafwerking ook vernieuwd. Bij het aanbrenge van de voorgevel met een rechte kroonlijst waren aanpassingen in de kapconstructie nodig – het voorste kagedeelte werd afgesneden en er werd een kapschild aangebracht met gebruik van een makelaar en twee schuine balken.

In de late 19^e eeuw kreeg de voorgevel op de begane grond een driedelige winkelpui (twee raamkozijnen met een smallere deur ertussenin) met een eenvoudige, houten betimmering waarin de rechte lijnen domineerden. Op een foto uit ca. 1880 is nog te zien dat de ramen op de eerste verdieping met jalouzie-luiken waren gesloten.

De verbouwingen in late 19^e eeuw of begin 20^e eeuw omvatten waarschijnlijk ook vernieuwingen van de indeling en de interieurafwerking. Onder andere is een insteekverdieping in het achtergedeelte tussen begane grond en de verdieping gemaakt en werden de vloerenniveaus daaraan aangepast.

In 1977 werd het pand verbouwd. De winkelpui kreeg de vorm van een hoge arcade op zuilen met drie halfronde bogen, die met glas zijn ingevuld. In het interieur zijn wijzigingen aangebracht, waarbij het achterste gedeelte van de kelder is uitgediept. Het valt niet uit te sluiten dat de kelder, de tussenverdieping en de verdieping nieuwe balklagen kregen. Tussen de kelder, de begane grond en de verdieping werd een nieuwe trap ingebouwd.

De buitengevels

De voorgevel uit 1850, verdeeld in drie traveeën en afgesloten met een geprofileerde kroonlijst, is opgetrokken van baksteen. Op de begane grond is in 1977 een winkelpui geplaatst, die de vorm heeft van een driedelige arcade met ronde bogen, gevuld met glazen ramen en een deur in het midden. Op de verdieping bevinden zich drie hoge, rechthoekige stolpramen in T-vorm en op de zolderniveau, onder de kroonlijst, zijn ook drie, maar lagere, tweedelige ramen aangebracht.

Van de noordelijke zijgevel is het voorste gedeelte niet bereikbaar vanwege de smalle ozendrup tussen Oosterstraat 6 en 4. Tot de hoogte van de tussenverdieping is deze gevel bovendien verscholen achter een lage aanbouw bijhorende tot het perceel Oosterstraat 4. Het zichtbare, achterste gedeelte is gemetseld uit grote bakstenen (30-31,5 x 13,5-14 x 7,5-8 cm, vijflagenmaat 44-45,5 cm) in wild verband. Op grond van dit baksteenformaat kunnen wij de gevel dateren in de vroege 15^e eeuw. De ankers van de balklaag boven de eerste verdieping zijn verwijderd (er bleven wel sporen van), de rij 18^e eeuwse ankers van de balklaag boven de verdieping is nog aanwezig. Op de verdieping in het midden van de gevel is een rechthoekige raamopening geplaatst, die niet meer gebruikt werd. Tot op de hoogte van de verdieping is de muur gepleisterd.

De achtergevel is een tweelaagse topgevel die van donkerrode, kleine baksteen is opgetrokken, waarschijnlijk in het midden van de 19^e eeuw. Het benedengedeelte is gepleisterd, waardoor de eventuele bouwsporen niet zichtbaar zijn. Op de hoogte van de tussenverdieping bevinden zich twee moderne, vierkante ramen. Van de oorspronkelijke opzet zijn nog bewaard gebleven: op de eerste verdieping twee niet symmetrisch geplaatste grote vensteropeningen met zesruits schuiframen en midden in de geveltop een voormalige brede luikopening, die nu met een raam ingevuld is. Dit luik wordt door twee kleinere, later in de gevel gehakte raamopeningen geflankeerd. Boven het luik zijn er nog restanten van een hijsbalk.

In de hoek tussen de achtergevel en de zijgevel van het buurpand Oosterstraat 8 is een aanbouw geplaatst. Dit éénlaags bijgebouw overdekt met een plat dak, heeft nu één vrijstaande muur, de noordwand werd gesloopt. Een soortgelijk bijgebouw is al op de kadastrale kaart uit 1828 aanwezig, het werd mogelijk gebruikt als keuken (bij een woonhuis) en als magazijn (toen het pand als winkel en café werd gebruikt).

Achter het huis bleef een klein stuk terrein onbebouwd. Het is begrensd door omliggende bebouwing en vanaf 1977 ontoegankelijk. Eerder was de toegang tot dit terrein vanuit de begane grond van het voorhuis. Onder het onbebouwde terrein bevindt zich een gewelfde waterkelder.

Het interieur

Het huis had waarschijnlijk drie bouwlagen: een hoge begane grond, een iets lagere verdieping en een zolder met een vliering. Vragen over de oorspronkelijke indeling en of het huis vanaf het begin onderkelderd was, kunnen niet met zekerheid beantwoord worden omdat de laatste interieurinrichting de mogelijke bouwsporen aan het zicht heeft onttrokken.

De huidige indeling van het huis kenmerkt zich door verschillende niveaus in de kelder en op de begane grond. Voor 1977 was op de begane grond sprake van een onderkelderde voorruimte en een achterruimte met een insteekverdieping, die waarschijnlijk niet oorspronkelijk was. Of de ruimte onder de achterkamer werd gebruikt, is niet duidelijk. Bij de laatste verbouwing in 1977 werd het stuk onder de achterkamer uitgediept, daardoor is een tweede keldergedeelte ontstaan met een lager vloerniveau.

De communicatie tussen de kelders, begane grond, insteekverdieping en de verdieping is mogelijk gemaakt door een trappenhuis dat in het midden van het pand is geplaatst en de volle breedte in beslag neemt. Vanaf de eerste verdieping leidt een trap met een kwart naar de zolder; hier bevond zich in elk geval sedert de 19^e eeuw een trap.

Tijdens deze verbouwing zijn alle tussenwanden gesloopt. De muren werden bekleed met gips- en spaanplaten. De balken van de balklagen werden met panelen met kraalprofiel omtimmerd. Op die wijze zijn alle mogelijke oudere interieurelementen aan het zicht onttrokken.

Het is wel duidelijk dat de kapconstructie grotendeels intact bewaard is gebleven. De zolder is omgebouwd en door tussenwanden verdeeld, maar de meeste spanten en het gedeelte van de kap boven de vlieringvloer zijn zichtbaar.

De kap bestaat uit gekoppelde sporenparen met hanenbalken, ondersteund door enkelvoudige eiken spanten. De sporen rusten op een muurplaat, gelegd op een borstwering. Er zijn drie of vier spantenparen (die waren niet volledig in zicht). Aan de westzijde van de spanten zijn met een haalmes de telmerken getrokken. Deze manier van aanbrengen van telmerken werd vroeg (in 15^e eeuw) gebruikt en doet sterk vermoeden, dat de kapconstructie net zo oud is als het muurwerk in de noordgevel. Op de sporenparen zijn de telmerken gezaagd.

Bij het vervangen van de voorgevel rond 1850, toen deze in plaats van een top een kroonlijst kreeg, waren aanpassingen in de kapconstructie nodig – het voorste kapgedeelte werd afgesneden en er werd een kapschild aangebracht met gebruik van een makelaar en twee schuine balken. In het kapschild zijn nieuwe sporen gebruikt.

Tijdens de verbouwing in 1977 zijn de sporen versterkt en aan weerszijde betimmerd.

Conclusie / waardestelling

Van het oorspronkelijke casco van het 15^e eeuwse pand zijn de zijgevels en de kapconstructie nog grotendeels bewaard gebleven. Het is ook mogelijk dat de nu omtimmerde balken in de balklagen boven de begane grond en de verdieping nog origineel zijn.

De opzet van de voorgevel in de vorm van een strakke, sobere lijstgevel met rechthoekige vensteropeningen is typerend voor de architectuurontwikkelingen in de stad rond 1850 en bepalend voor het straatbeeld.

De vorm en het metselwerk in de achtergevel zijn karakteristiek voor de bouw uit ca. 1850. Bijzonder is de hijsgelegenheid, die aantoont dat het achterterrein toen nog toegankelijk was. De huidige interieurindeling en -afwerking zijn niet van belang.

Vanwege zijn ouderdom en nog bewaard gebleven bouwelementen kan het pand voorgedragen worden voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst.

Tijdens de toekomstige bouwwerkzaamheden is het zinvol om na de ontmanteling van de interieurs de binnenmuren nader te bekijken op zoek naar oude bouwsporen (balklagen, venster- en deuropeningen, tussenwanden, schouwen e.a.). De kapconstructie moet na het verwijderen van de tussenwanden en omtimmeringen gedocumenteerd worden.

Oosterstraat 6

Kadastraal nr. Gemeente Groningen, sectie H 1, 2962

Bouwdossier nr. B

- 1951 Klacht over lekkage van het dak. Verplichting tot herstelling.
- 1970-76 Café-bar 'De koffer' huurt het pand.
- 1976 Het pand werd door de Stichting Maria Elisabeth Linhoff verkocht aan J.J. Runhardt.
- 1977 Verbouwing van de winkel. Onder andere werden de vloeren in de kelder met stampbeton gestort.
- 1977 Tijdens de verbouwing van de winkelpui werd een dragende houten balk vervangen.
- 1978 Illegaal plaatsen van uit tegels uitgevoerd bril op de stoep voor de winkel. Achteraf vergunning verleend.
- 1980 Vergunningaanvraag voor een uithangbord. Verleend.

Dit zijn een paar mogelijke versies van de opzet van het pand: